

S

UTBILDNINGSFÖRVALTNING

Utvärdering och lärdomar av projekt

talang över gränser

Författare:
Sebastian Wiklund
Projektledare Talang över gränser

SAMMANFATTNING

Jag fick höra om ett uppmärksammat problem när jag arbetade på Hägersten Liljeholmens stadsdelsförvaltning vilket var någon form av konflikt mellan områdena Bredäng och Mälarhöjden. Konflikten sträcker sig lång tillbaka i tiden och när jag har lärt känna konflikten så kan jag berätta att den inte till sin karaktär är våldsam, den handlar istället om ett behov att försöka definiera gemenskap, tillhörighet och skapa fördomar om de andra. Det är en delvis prövad och lyckad metod att fördomar kan utmanas och motverkas genom möten därför att fördomar är svåra att stå fast vid när verkligheten skiljer sig från ens föreställningar. Ännu mer innehållslösa blir myterna ifall något binder ihop de båda grupperna. Det blir motsägelsefullt att både ha fördomar om "dem" samtidigt som man gör aktiviteter tillsammans med "dem".

Syftet har varit att i samråd med föreningar, kommun och unga skapa möten genom olika kulturföreningars aktiviteter för barn och ungdomar i Bredäng, Fruängen, Mälarhöjden, Hägerstensåsen, Västertorp, Östberga och Stureby och på så sätt dämpa den sociala konflikten mellan områdena/skolorna/eleverna.

Projektets har bidragit till ett ifrågasättande av segregationen vilket är den sociala konfliktens fundament. Segregation mellan grupperna innebär en ovisshet om vem den Andre är. Projektet dämpar den ovissheten genom att erbjuda eleverna möjligheter att skapa nätverk mellan skolorna och låta dem få egna referenser om vem den Andre är. Det handlar alltså om att ge eleverna en förstahandskälla. Erfarenheterna från mötena fungerar också som ett underlag för lärare att senare diskutera problematiken i relationen mellan varandra inom klassrummet. Samarbetet mellan skolorna förebygger ytterligare polarisering mellan grupperna vid eventuell konflikt genom att lärare bekantar sig med varandra mellan områdena och på så sätt kan konflikten snabbt klaras ut. Det är också avgörande att eleverna känner att aktiviteterna fungerar för det uttalade ändamålet, att mötas under bra villkor, för att kunna få goda resultat.

Innehållsförteckning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	3
1. INLEDNING	4
1.1 BAKGRUND	4
1.2 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT.....	5
1.4 MÅLGRUPP	5
1.3 SYFTE.....	5
1.5 MÅL VI VILL ARBETA MED	6
1.6 AKTIVITETERNA	6
1.7 BARN, UNGA OCH MEDBESTÄMMANDE.....	7
1.8 MÅLUPPFYLLELSE	7
2. ARBETE MOT DEN SOCIALA KONFLIKTEN	9
2.1 DEFINITION AV VAD VI VILL ÅSTADKOMMA	9
2.2 ANALYSVERKTYG – TRE PUNKTER	9
2.2.1 NÄTVERKSBYGGANDE	9
2.2.2 BEREDSKAPEN MOT FÖRDOMAR	10
2.2.3 ETT POSITIVT MÖTE.....	10
2.2.4 YTTRELLIGARE PÅVERKANSFAKTORER – EN DISKUSSIONSPUNKT	11
2.3 METOD OCH URVAL	11
2.4 EMPIRI OCH ANALYS.....	12
2.4.1 NÄTVERKSBYGGANDE	12
2.4.2 BEREDSKAP MOT FÖRDOMAR.....	14
2.4.3 ETT POSITIVT MÖTE.....	15
2.5 SLUTSATS.....	18
REFERENSER	19
OTRYCKTA KÄLLOR	19

1. Inledning

Finns det konflikter i någon form på er skola eller i ert område som ni vill arbeta med så kanske detta projekt är något för er. Vi knyter samman fleras kompetens i ett lokalt område vilket gör att ansvar fördelas, flera arbetar för samma sak och flera delar på låga kostnader och höga vinster. Vill du veta vår bakgrund, vilka resultat vi uppnådde och hur ni kan uppnå dessa så är denna promemoria något som du bör ta del av.

1.1 Bakgrund

Jag fick höra om ett uppmärksammat problem när jag arbetade på Hägersten Liljeholmens stadsdelsförvaltning vilket var någon form av konflikt mellan områdena Bredäng och Mälarhöjden. Konflikten sträcker sig lång tillbaka i tiden och när jag har lärt känna konflikten så kan jag berätta att den inte till sin karaktär är våldsam, den handlar istället om ett behov att försöka definiera gemenskap, tillhörighet och skapa fördomar om de andra. Jag blev anställd 2007 för att utreda möjligheterna till att utveckla möten med syfte att främja tolerans och integration. Att något måste göras hade efterfrågats under en längre tid av ungdomar, ungdomsråd, föräldrar, fältassistenter, lärare, politiker och i undersökningar. Anledningen var en oro över de schismer som förekommit mellan ungdomar i områdena som fört med sig en otrygg känsla bland unga och att detta kan generera fördomar och mytbildningar mellan olika "grupper" i området.

Genom Hägerstens stadsdelsförvaltnings egna undersökningar och i media uttrycker ungdomar att "Man måste arbeta mot rasism på vår skola"¹ och en ung kvinna från Bredäng berättar att "det är så otroligt nära mellan deras jättevillor [i Mälarhöjden] och våra höghus. Ingen annan stans i Stockholm är gränsen så tydlig. Det är klart det väcker känslor."² Fältassistenter och föräldrar har uttryckt en oro över existerande fördomar i området. En referensgrupp i början av projektetiden var ungdomsrådet i Hägersten och de uppfattade situationen på samma sätt. Möten mellan unga efterfrågades så att ungdomarna får chansen att på ett avdramatiserat sätt lära känna varandra.

Det är en delvis prövad och lyckad metod att fördomar kan utmanas och motverkas genom möten därför att fördomar är svåra att stå fast vid när verkligheten skiljer sig från ens föreställningar. Ännu mer innehållslösa blir myterna ifall något binder ihop de båda grupperna. Det blir motsägelsefullt att både ha fördomar om "dem" samtidigt som man gör aktiviteter tillsammans med "dem".

Vårt arbetssätt för att dämpa den sociala oron är samarbete mellan skolor och om det skriver skolforskaren och sociologen Nihad Bunar följande:

Samarbete – Genom ökat samarbete mellan skolor från olika delar av staden kan det urbana rummet bli en miljö som för samman och inte som idag drar isär utbildningsanordnarna och deras "kunder". Ett förslag är att uppmuntra samarbetet mellan innerstads- och förortsskolorna kring konkreta pedagogiska praktiker som svenska som andra språk, modersmålets användning i skoland dagliga arbete och föräldrakommunikation. [...] Ett annat förslag är att inrätta gemensamma profiler mellan olika skolor så att eleverna kan mötas utan att behöva byta skola. Innerstadsskolorna kan få sin "dos" av mångkulturalismen

---

¹ Undersökning Hägersten-Liljeholmen

² Södra Sidan nr:19 den 18 november 2006

och den sociala mångfalden utan att föräldrar röstar med fötterna och sätta sina barn i fristående skolor med begränsad antagning. Förortsskolorna kan också profitera på detta samarbete genom att deras elever får möjligheter att träffa ”svenskar” och därmed avdramatisera uppfattningen om den mångkulturella miljöns negativa påverkan på ens framtida möjligheter.³

Vi har idag igång ett samarbete mellan 1 Bredäng och Mälarhöjden 2 Västertorp, Fruängen och Hägersten 3 Östberga och Stureby.

Mellan Mälarhöjden och Bredäng har det sedan lång tid funnit en konflikt. De socioekonomiska skillnaderna är dramatiska och det geografiska avståndet kort. Konflikten är till och från aktiv genom att ungdomar utövar våld mot varandra, men det ska inte överdrivas därför att det inte är särskilt vanligt, inte heller i jämförelse med andra områden. Men fördomarna mot varandra är hela tiden aktiva och det gäller att uppmärksamma därför att detta kan bli utlösande faktorer för framtida konflikter.

Östberga och Stureby har en påtaglig konflikt mellan varandra och det har tidigare varit svårt att genomföra samarbeten skolorna sinsemellan. Samarbete mellan skolorna finns det ett behov av att genomföra därför att Östberga som inte är en högstadieskola ligger inom Sturebys upptagningsområde. Talang över gränser används som ett första möte innan Stureby och Östberga börjar samarbeta i andan skolämnen för att sedan låta Östbergas eleverna övergå till Sturebyskolan. Östberga och Stureby är det senast uppstartade samarbetet i projektet.

Mellan Hägersten, Fruängen och Västertorp har det funnits en del stökigheter när deras elever har behövt samarbeta i sexan. Därför har det uppstått ett behov av att samarbeta genom Talang över gränser i femman.

1.2 Tillvägagångssätt

Talang över gränser och alla aktiviteterna turnerar mellan områdena. Bredäng och Mälarhöjden träffas enskilt och Fruängen-Västertorp-Hägerstensåsen träffas enskilt och så vidare. Bredäng och Mälarhöjden, Östberga och Stureby träffas fyra heldagar under terminen och per årskurs, varannan gång på vardera skola. Fruängen-Västertorp-Hägerstensåsen träffas sex halvdagar under terminen, Var tredje gång på vardera skolan.

Aktiviteterna är även möjliga att ta del av under fritiden för de elever som blir extra intresserade. Var föreningen har en verksamhet efter skoltid en gång i veckan på någon av de beröra skolorna dit alla är välkomna.

1.4 Målgrupp

Målgruppen är ungdomar och skolelever i åldrarna 11-13 år i Bredäng, Fruängen, Mälarhöjden, Hägerstensåsen, Västertorp, Östberga och Stureby.

1.3 Syfte

Projektet syftar till att föreningar, kommun och unga i samråd skapar möten genom olika kulturföreningars aktiviteter för barn och ungdomar i Bredäng, Fruängen, Mälarhöjden, Häger-

---

³ Bunar, Nihad (2007) s 16

stensåsen, Västertorp, Östberga och Stureby och på så sätt dämpa den sociala konflikten mellan områdena/skolorna/eleverna.

1.5 Mål vi vill arbeta med

1. Utgå från elevernas idéer och erfarenheter.
2. Introducera barn och ungdomar till fritidssysselsättning som de av olika anledningar inte hade introducerats till.
3. Skapa en miljö som är lätt att mötas genom för att utmana möjliga stereotypa uppfattningar om varandra.

1.6 Aktiviteterna

En första del av projektet har bestått i att matcha föreningar/organisationer/institutioner vilja att erbjuda ett ”utbud” med aktiviteter som ungdomar ”efterfrågar” och samtidigt ställa krav på att aktörerna ska arbeta för att främja jämlikhet och dialog genom sina ämnen. Våra kriterier i samband med rekrytering av föreningarna har varit:

- Att aktiviteterna har varit *populära* hos målgruppen.
- Att det efter våra förutsättningar har varit *möjligt* att ha de aktiviteter som efterfrågats.
- Att det har funnits *handledare* och att det varit en organisation/förening/sammanslutning som man kunnat anförtro uppdraget till.

Detta har lett till samarbete med följande uppsättning föreningar genom åren:

1. Street Dance och funk- Dansstilar från hiphop-kulturen.

AP-fantasy senare också samarbete med Complete Dance Company

2. Animerad film och senare stora målningar på spännpapp

Bildpedagogiska föreningen, Konstfack

3. Äventyr Utflykter, lekar och övningar.

Scouterna, Gustaf-Vasa/Bredäng

4. Körverksamhet

Mikrofon/Megafon

5. Teater och skådespeleri. Spela och regissera korta sketcher.

Skrattfabriken/ATR

6. Mattekluringar, knep och knåp. Senare också Yoga

Kosmoklubben

7. Roligt och lekfull fotboll.

KAFA fotboll, och vi samarbetar även med Hägersten SK

8. Capoeira, Brasilians dans/kampsport och kultur.

Senzala

10. Hip Hop, Rap och textkomposition **4-element**

11. Foto och bild som berättarteknik **Vidvinkel**

Under tidigare terminer har vi även samarbetet med Peacequest, Drömfångarna och Amatörfilm Stockholm, FMB-Manga. Men av olika anledningar gick det inte att fortsätta att samarbeta med dessa föreningar under den andra terminen.

Vi har med tiden förfinat våra samarbeten, relationerna är mycket goda och aktiviteterna drivs av en rad eldsjälar som med tiden har blivit proffs på uppgiften. Idag är det nog svårt att hitta kulturarbetare som kan göra detta arbete bättre.

Utöver skolaktiviteterna ordna vi tio veckor prova-på verksamhet för föreningarna i skolornas lokaler. En aktivitet per skola och det är direkt i anslutning till skoldagens slut. Detta är ett sätt för föreningarna att få möjlighet att få fler medlemmar till sin förening.

1.7 Barn, unga och medbestämmande

Vi har skapat elevgrupper utifrån vart och ett av de samarbeten vi har i Talang över gränser. Det innebär att barn och unga från Mälardalen och Bredäng träffas i en grupp, och barn och unga från Västertorp, Fruängen och Västertorp träffas i en annan grupp och en tredje grupp för Östberga och Stureby. För oss innebär träffarna att vi uppnår fler viktiga mål. För det första är det en demokratisk fostran där vi visar att det går att påverka, för det andra ger det oss ett underlag att utvärdera, för det tredje är det ytterligare ett möte mellan eleverna vilket i sig är projektets syfte.

Men det finns fler sätt som de medverkande kan påverka projektet. Vi har hela tiden uppmuntrat föreningarna att inspirera deltagarna att påverka upplägget på aktiviteterna. Aktivitetsledarna etablerar en ram för vad som är möjligt men deltagarna får stå för kreativiteten.

1.8 Måluppfyllelse

1. Utgå från elevernas idéer och erfarenheter.

Det har vi gjort genom att låta elevernas representanter påverka projektets upplägg i elevreferensgrupperna. Eleverna åsikter har kommit fram genom att lärare förmedlar åsikter eller genom att vi har gjort enkäter. Till sist har aktiviteterna mer eller mindre utformats med utrymme för att eleverna ska kunna använda sin kreativitet för att forma aktiviteten.

2. Introducera barn och ungdomar till fritidssysselsättning som de av olika anledningar inte hade introducerats till.

Nya fritidsintressen introduceras hela tiden. Som det är nu har vi etablerat en bra struktur för hur samarbetet mellan skola och förening kan se ut men vi behöver utveckla aktiviteterna efter skolan ännu mer. Å andra sidan bär föreningarna själva ett ansvar för att fånga detta tillfälle.

Fler än tio föreningar har fått chansen att delta i projektet men vi har för närvarande endast åtta medverkande. Efter första året prioriterade vi ett djupare samarbete med ett fåtal vilket har visat sig övervägande positivt för projektet.

3. Skapa en miljö som är lätt att mötas genom för att utmana möjliga stereotypa uppfattningar om varandra.

Alla har fått prova någon form av samarbetsövningar i projektet. Samarbetsövningar är det som efterfrågas i projektet, inte minst av eleverna själva. Det upplevs annars som svårt att ta kontakt om inte handledarna har knep och upplägg där man tvingas lära känna varandra. Vi behandlar däremot inga moralfrågor under verksamheten, så som jämställdhet, normalitet eller könsmaktsordning. Anledningen är att vi inte tror att projektets upplägg med tillfälliga möten kan verka som diskussionsforum. Vi ger de inblandade praktiska erfarenheter och diskussionen lämnar vi till lärarna i efterhand. Det är absolut mer lämpligt med tanke på att lärarna har elevernas förtroende och tid att diskutera frågorna. Det går också att ifrågasätta behovet av att diskutera moralfrågor just med någon man inte känner så väl.

Ett annat mål är att vi ska utveckla ett arbetssätt för att dämpa den sociala konflikten. För att uttala sig om detta mål krävs analys av insamlat material. Detta mål är högt prioriterat i projektet och därför ägnar vi hela nästa kapitel åt att presentera den data vi har tagit fram samt gör analys och drar slutsatser.

2. Arbete mot den sociala konflikten

Vi kommer under detta kapitel börja med att beskriva den sociala konflikten vilket är det som projektet syftar till att lugna. Därefter konstrueras ett analysverktyg bestående av tre olika indikatorer på om den sociala konflikten dämpas. Efter det att dessa tre punkter är framtagna kommer vi att pröva dessa mot den empiri vi samlat in. Därefter analyseras resultaten och till sist görs en sammanfattning.

2.1 Definition av vad vi vill åstadkomma

Fördomar innebär att man har en stereotyp uppfattning om till exempel en socialt, kulturellt och/eller geografiskt avgränsad grupp. Så länge ens förutfattade meningar inte utmanas genom nya erfarenheter eller kunskaper om den Andre lever de vidare. Fördomar innefattar en uppdelning mellan oss (oftast bestående av en idealbild) och dem (oftast bestående av en nidsbild),⁴ en uppdelning som i sin tur är en förutsättning för att kunna utveckla en konflikt. I fallet med Bredäng och Mälarhöjden har fördomarna skapat allt från avståndstagande till rasistiska föreställningar om den Andre. Det var med utgångspunkt i det som vi startade Talang över gränser för om det finns ovisshet om vem den Andre är eller en osäkerhet över hur denne tänker, reagerar eller har för strategier mot den grupp man själv ingår i så kan nya referenser om den andre skapa trygghet i stället för rädslor.

2.2 Analysverktyg – tre punkter

Under denna del utformas ett analysverktyg. Det syftar till att väva samman det som beskrivits ovan med de praktiska erfarenheter vi fått genom projektet och det är utgångspunkten för hur vi skapat analysverktyget – tre punkter. Verktöget är tänkt att ordna insamlat material och fungera som indikator på hur vi lyckas få till stånd en förändring.

Analysverktyget består av tre punkter som utvecklas i den efterföljande texten. Den första av dessa punkter är 2.2.1. *Nätverksbyggande* som handlar om kontaktnätverket utvecklats och om elever har blivit kompisar i någon form och hur det i sådana fall kan påverka möjligheten att skapa visshet om den Andre. Det andra är 2.2.2 *Beredskap mot fördomarna*. Sen går vi in på 2.2.3 *Ett positivt möte* där diskuteras vikten av att mötet från början och genom processen är motiverat för eleverna. Till sist diskuteras 2.2.4 *Ytterligare påverkansfaktorer en diskussionspunkt*. Syftet med den sista delen är att kort placera läsaren i en rättvis kontext av mötenas förutsättningar innan vi går in på empiri och analys.

2.2.1 Nätverksbyggande

Barn och unga i Bredäng och Mälarhöjden har inte tidigare fått något utrymme att umgås med varandra. Den enda gång som vi noterat möten mellan grupperna är på varandras fritidsgårdar och dessa har varit ostrukturerade och oplanerade. Samtidigt som de inte möts så bor de mycket nära varandra och utan att de möts så har de ändå lyckats bilda sig en uppfattning om varandra. Bilden av varandra har inte upplevts som av godo därför att den har kantats av fördomar och fientlighet mot varandra. Vi i projektet vill med en kompileffekt utmana den rådande segregationen genom att låta elever mötas under ordnade former. Nätverksbyggandet

---

⁴ Erikssen, Hylland 1919:68

syftar till att skapa direkta, verkliga och icke-fiktiva referenser om varandra och bryta med den rådande segregerade ordningen vilket är det som den sociala oron grundar sig i. Dana Sofia, doktor i sociologi, uttrycker att ”En indikator på erkännande och tolerans kan vara täta och beständiga sociala relation och interaktion mellan individer från olika etniska grupper.”⁵

Vi gör analysen utifrån följande punkter:

- Om man lärt känna någon och om det är så
  - Hur ofta sker mötena
  - Var sker mötena
- Vad möjliggör försvårar nätverkbyggandet

2.2.2 Beredskapen mot fördomar

Den första typen av beredskap är att skolorna involveras i projektet och på så sätt *blir varse om frågan* på ett sätt som gör att lärarna bildar sig egna uppfattningar om den aktuella sociala konflikten och existerande fördomar. På det sättet blir de förberedda på att hantera uttryckta fördomar i klassrummen. Därmed kan eleverna uppleva att det finns en beredskap mot den sociala oron genom att det finns svar på tal.

En andra typ av beredskap är att *nätverket mellan lärare ökar* och att faktiska konflikter mellan elever hanteras snabbt av lärare. Att direkta konflikter ordnas upp gör att konflikterna inte längre upplevs som diffusa attacker från någon utomstående. Det blir en skolkonflikt istället för en samhällskonflikt. Så här uttrycker Dana Sofi detta: ”I etniska integrerade miljöer där det råder säkerhet och myndigheterna är effektiva, kan interetniska informationskanaler mångdubblas, vilket kan motverka negativa effekter av fördomar och skadliggöra eliters manipulativa försöka till att förfina *innegruppen* och *svartmåla* utegruppen”⁶ Det betyder att det är nödvändigt att skapa en trygghet genom att upprätta *lagar, regler och att dessa fungerar*.

Vi gör analysen utifrån följande punkter:

- Lärare blir varse om konflikten
- Nätverket mellan lärare ökar och därmed också rättssäkerheten mellan elever i händelse av konflikt, det vill säga möjlighet att reda ut konflikter

2.2.3 Ett positivt möte

En annan fråga är om aktiviteterna bidrar till ett positivt möte. Åter till Dana Sofi som skriver att ”Om kontakten ger positiva effekter beror på om grupperna har jämlik status, gemensamma mål och får lagligt och normmässigt stöd. I situationer som kännetecknas av ojämlikhet och konkurrens kommer ”kontakten” att ge negativa effekter. Kontaktsituationen som präglas av jämlikhet och samarbete skapar positiva effekter.”⁷ För Talang över gränser har vi ett krav på våra aktiviteter och detta är att alla ska ställas inför en jämbördig situation. Tydligast är kanske fotboll som vi haft, om vi spelar vanligt match så kommer de som spelar på fritiden ta över och många kommer utanför. Men om vi gör övningar i grupper där elever främst provar sin egen förmåga eller om vi ha ett bollspel där alla tvingas ingå till exempel en lag om att alla ska ha bollen en gång och 10 passningar ska äga rum innan ett mål kan bli giltigt, då har vi undanröjt stor del av den ojämlika ställning som annars kan förekomma.

---

⁵ Sofia, Dana (2009) *Att förstå de andra*

⁶ Sofia, Dana (2009) *Att förstå de andra*

⁷ Sofia, Dana (2009) *Att förstå de andra*

Möten kan både föra med sig positiva och negativa effekter. Positiva möten kommer att utmana de eventuella negativa fördomar som finns mot de andra. Det ger eleverna en *referens* som de bär med sig i framtiden vilket i sin tur skyddar mot att anamma förutfattade uppfattningar och vanföreställningar om varandra. Ett led i att eleverna ska kunna ta till sig detta är att aktiviteterna upplevs som nyttiga och kul. Nyttigt därför att de ger en bild av att man förstår problemet och att det finns en vilja att göra något åt detta. Kul därför att aktiviteten då tar udden av konflikten och lägger fokus på aktiviteten och mötet sker indirekt genom aktiviteten.

Vi gör analysen utifrån följande punkter:

- Egen referens
- Att de upplever Talang över gränser som nyttigt
- Att de upplever Talang över gränser som kul

2.2.4 Ytterligare påverkansfaktorer – en diskussionspunkt

Vi har gjort fem enkäter och ett antal intervjuer av både elever, lärare och föreningsaktörer. Det kan vara värt att berätta att femmor 2008 som var med under år ett har varit med från början och varit med när projektledning och lärare utformat projektet. Under det första året när projektet tog form har eleverna varit osäkra på det upplägg som fanns. Det är en trolig förklaring till att det sämre resultat som kommer av den första kullen men inte på nästkommande kull. Missnöjet verkar till största del bestå av teknisk karaktär så som vilken aktivitet man fått, aktivitetens innehåll osv. Det är alltså sådant som vi justerat längst vägen.

Jag har nu tänkt nämna något som inte har hänt. Det första jag tänkte ta upp, för att jag fått frågan ett par gånger, är hur det är i klassrummen. Folk i allmänhet brukar fråga: ”Säger eleverna dumma saker om varandra under dagarna.” Det har förekommit dumheter, vilket det gör när man drar ihop 120-140 elever en gång i veckan. Men egentligen har det förekommit så lite att jag inte kan betrakta det som ett nämnvärt. Alltså, vi har i princip inga problem med mötena, alla är med på detta. Varför ställs en sådan fråga? Jag tycker frågan är befogad för att det har funnits åtskilliga exempel på liknande möten där mötena i princip omöjliggjorts på grund av protester och dålig stämning. I vårt fall har vi inte haft problem med detta. Det har förekommit en och en annan fråga, men inga protester. Vi har alltså lyckats med något som vi egentligen tar för givet. Min uppfattning om varför vi lyckas med detta är dels att vi *tar fokus från mötet* och lägger det på aktiviteten de prövar, dels är mötena ömsesidiga och båda *partnerskolorna har egna skäl till att vara med i Talang över gränser*.

2.3 Metod och urval

Vi har gjort enkäter och haft följande samtal

- Innan första femmorna i M+B haft tög (2007) Kodad som enkät 1
- Efter det att första femmorna i M+B haft tög i ett år (2008) Kodad som enkät 2
- Efter det att andra femmorna i M+B haft tög i ett år (2009) Kodad som enkät 3
- Efter det att tredje gruppen femmor i M+B haft tög i ett år (2010) Kodad som enkät 4
- Efter det att första femmorna i Ö+S haft tög i ett år (2010) Kodad som enkät 5

- Utvärdering föreningar (2008)

- Öppen lärarenkät (2008) Mälardalshöjden och Bredäng. Kod är (M+B:2008, Lärare)
  - Öppen lärarenkät (2009) Mälardalshöjden och Bredäng. Kod är (M+B:2009, Lärare)
  - Öppen lärarenkät (2010) Mälardalshöjden och Bredäng. Kod är (M+B:2010, Lärare)
  - Öppen lärarenkät (2010) Östberga och Stureby. Kod är (Ö+S:2010, Lärare)
-
- Elevmöte (2010) efter ett år med tåg och grupp 2 Östberga och Stureby (Inte transkriberat) . Kod är (Ö+S:2010, Elever)
  - Elevmöte (2010) efter ett år med tåg och grupp 2 Mälardalshöjden och Bredäng (Inte transkriberat) Kod är (M+B:2010, Elever)
  - Elevmöte (2009) efter ett år med tåg och grupp 2. Mälardalshöjden och Bredäng (Inte transkriberat) Kod är (M+B:2009, Elever)
  - Elevmöte (2008) efter ett år med tåg och grupp 1 Mälardalshöjden och Bredäng (Inte transkriberat) Kod är (M+B:2008, Elever)

2.4 Empiri och analys

Under denna del följer vi analysverktyget och prövar vår empiri för att formulera hur projektet har påverkat och vad det inneburit för de medverkande.

2.4.1 Nätverksbyggande

Empiri

Under det första året har fler lärt känna varandra i Tög. Tidigare kände 17% (enkät 1) någon från den andra skolan och indikatorer tyder på att kompisskapet uppstått på projekt Robinson.⁸ Vi kan med stor sannolikhet utgå från att utan något av projekten så hade dessa siffror varit ännu lägre. Efter ett år med Tög uppger 50% (enkät 2) av dem som gick i femman 2008 att de känner någon från den andra skolan och man umgås något oftare med varandra nu än tidigare. Det är emellertid motsägelsefulla uttryck i intervjuerna, vissa tycker att man lär känna andra och andra lär inte känna någon. En del elever säger att eleverna själva måste anstränga sig för att få kompisar. Det blir däremot spännande 2009 (enkät 3) när vi gör samma mätning av femmor som haft projektet under ett år. På frågan om eleverna lärt känna någon svara 70 % ja, 25 % säger nej och 5 % svara inte. Median för hur många kompisar eleverna lärt känna för dem som har lärt känna någon är 4 kompisar och mest frekventa är 3 kompisar. Hur de som lärt känna någon umgås med de nya kompisarna finns följande siffror från femmor 2009 (enkät 3).

Utanför tåg-projektet	15%
Talang över gränser	78%
Ej svarat	7%

Under 2010 års svar så delade vi upp svaren mellan skolorna. Östberga uppgav 83 %, varav det inte fanns något bortfall eller utelämnade svar, att de lärt känna någon. Men på Stureby uppgav endast 41 % detsamma men här fanns däremot ett utelämnade svar på 21 % och bortfallet var hela 42 %. Alltså i Stureby var det hela 54 % som inte svarade på frågan. Det gör att

⁸ Robinson är något som de lokala Scouterna anordnar en gång per år för dem som går i fyran i Bredäng och i Mälardalshöjden. Aktiviteten består av en heldag scoutövningar tillsammans.

vi måste vara extra försiktiga med att uttala oss om Sturebys resultat. En annan sak som kan påverka just lära-känna-frekvensen kan vara det faktum att eleverna i Stureby är så många fler än eleverna i Östberga. Det är så klart svårare att lära känna nya om det bara finns ett fåtal elever från den ena skolan representerade i klasserna. Även lärarna uttrycker att det kan ställa till med problem. ”Jag tycker att de olika stor grupperna skapar problem för att låta alla möta varandra.” (M+B:2010) Detta samband hittar vi även mellan Mälarhöjden och Bredäng.

En annan mycket intressant sak är att vi hittar återkommande mycket starka samband mellan otrygghet och att var mindre positivt inställd till projektet det vill säga att de mer frekvent uppger att de inte vill fortsätta, inte hittat vän, inte gillar aktiviteterna. Det rör sig om allt från dubbelt frekvent förekommande otrygghetssvar till fem gånger högre andel otrygghetssvar på skolorna. Vi frågade lärarna om trygghetsarbetet i projektet och en lärare uttrycker vikten av: ”Att vi vuxna är med barnen. Ett tydligt rastschema. Gärna en vuxen från var skola i varje grupp. Att vi vuxna besöker varandras skolor så vi känner till dem och slipper känna oss osäkra och sprida detta till barnen.” (Ö+S) Samma grej uttrycks i Mälarhöjden/Bredäng samarbetet: ”Mer vuxna både ut och inne. Att eleverna som behöver extra tillsyn får det.” ”Rastvaktsschema även inomhus så eleverna är trygga i byggnaden – inte bara ute.” (M+B:2010)

Fler saker som kan påverka om eleverna är positivt inställda till projektet och för att integrationen ska fungera är enligt intervjuer lärares egen inställning. Så här skriver en lärare. ”Tycker att vi vuxna måste vara medvetna om syftet med projektet och tänka på det när vi pratar med och om barnen. Tycker inte alltid att vi vuxna är en grupp med samma mål.” (Ö+S) Vidare påverkar projektledning och ordning. En lärare påpekar vikten av: ”Information till oss lärare i god tid inför varje möte.” (Ö+S) Aktivitetsledarna måste också leva upp till åtagandet att ställa eleverna inför en jämlik situation och skapa förutsättningar för möten och integration. ”Bredängarna var aldrig med på någonting.” uttrycker en elev. Det är ju så klart projektledningens ansvar att lösa. En elev uttryckte missnöje vid ett tillfälle: ”Lärarna blandade oss inte i nya grupper. Vad var då meningen?”

Även om det är komplicerat att jämföra siffror så vill jag trots allt visa siffror från Nihad Bunars studien *Valfrihet, integration och segregation – i Stockholms grundskolor*. Studien handlar om vad som händer med det fria skolvalet och när stora grupper elever från förort väljer skolor i innerstad.

”En jämförelse mellan elevernas relationsmönster på skoltid och under fritiden visar att eleverna umgås mindre blandat på fritiden. Detta gäller elever boende i innerstaden i större utsträckning än de skolbytande eleverna. Närmare 85 % av innerstads eleverna umgås på fritiden främst med elever från innerstaden.” De umgås inte ”blandat” som var det andra alternativet i frågeformuläret.”⁹

Av de som bor i innerstaden umgås 20 % blandat, 70 % umgås i innerstaden på *skoltid*.¹⁰

50 % från förortsungdomar som går i innerstaden umgås med elever från förorten och 30 % säger att de umgås blandat.¹¹ En slutsats de drar är att ”Ett blandat umgänge upprätthålls, dock främst under skoltid.”¹²

---

⁹ Bunar, Nihad (2007) s 85

¹⁰ Bunar, Nihad (2007) s 85

¹¹ Bunar, Nihad (2007) s 85

¹² Bunar, Nihad (2007) s 85

Analys

Nätverksbyggandet har fungerat i en betydande utsträckning och det tycks fungera bättre med att erfarenheterna växer inom projektet. Med tanke på Nihad Bunars siffror så är ett rimligt antagande att vårt nätverksbyggande mellan skolorna är vad man kan förvänta sig. Vi kan också notera att nätverket är mycket skört och bygger främst på att Talang över gränser finns. Önskvärt hade varit att fler hade umgåtts med varandra under fritiden men om vi jämför med andra siffror så är det inte heller på annat håll som stora antal även börjar umgås efter skoltid. Det är alltså svårt att låta nätverket bryta igenom och konstruera en större och avgörande integration. En mer rättvis beskrivning av vad som sker är att projektsamarbetet delvis skapar integration och i betydande utsträckning ger eleverna nya referenser och erfarenheter av andra elever.

Vi har också lyckats utkristallisera vad det är som gör att vi i några fall inte lyckas få eleven att vilja göra Tög eller känner att de kan utveckla bekantskaper i projektet. En stark orsak verkar vara otrygghetsfaktorn som korrelerar starkt med om eleven har en positiv upplevelse av projektet. Korrelationssambandet är några gånger mycket starkt. Det är därför mycket viktigt med rutiner och rastvaktsscheman och att alla äter gemensam lunch när aktiviteterna inte är igång. Under intervjuer har vi även lagt märke till att projektledning och ordning spelar roll, lika så lärares inställning och om föreningarna når upp till kravet om att eleverna ska ställa inför en jämlik situation och skap möjligheter för möte mellan eleverna.

2.4.2 Beredskap mot fördomar

Empiri

Om skolornas möjlighet att bemöta konflikter eller fördomar som finns mellan eleverna i de olika skolorna skriver en lärare ”Absolut! Kommer fördomar upp kan man konkret diskutera och reflektera.” En annan lärare säger att ”Den största fördelen har varit kontakten med lärarna på den andra skolan. Situationer som har uppstått har vi kunnat lösa tillsammans. Exempelvis uppstod en konflikt i Skärholmens C mellan våra elever. Den reddes ut med hjälp av lärarna på den andra skolan.”

De säger också att ”Talang över gränser är en ”kanal” som möjliggör arbetet med moralfrågor.” och att ”Det är inte bra att stoppa undan frågan om varandras fördomar. Det måste upp till ytan och projektet ”lyfter” upp problemet.”(M+B:2009) ”Utan projektet finns ingen möjlighet att diskutera problemet, det går obemärkt förbi.” (M+B:2009) En annan lärare säger att ”Vi har regelbundet samtal (involveringspedagogik) om olika teman bland annat om jämlikhet/integration . Vi har även samtalat med eleverna om mötet mellan Östbergar-Stureby och eleverna upplevelser.”(Ö+S) Och att i klassrummet uppstår det ”Många intressanta diskussioner” (M+B:2010) Det ska också sägas att en mindre andel lärare inte ser Talang över gränser som en möjlig utgångspunkt att diskutera värdegrundsfrågor utifrån. Det har samtidigt inte framkommit någon kritik i samband med detta, som om Tög inte funkar för detta.

Arbetet framgångsrikt uppmärksammas också i övrigt arbete på skolan. ”Årets femmor från Östbergaskolan har inte uttalat något negativt om att gå till Stureby på Hemkunskap, som tidigare årskurser gjort.”(Ö+S)

I samarbetet Östberga-Stureby har vi även etablerat ett sätt för att få in diskussionen om erfarenheterna av mötet efter Talang över gränser. Efter vart möte gör lärarna en enkel enkät som därefter görs offentlig i klassen och utifrån det diskuterar de Talang över gränser. Enligt min bedömning som projektledare så tror jag att det är klokt att göra därför att statistik från den

egna gruppen blir både intressant därför att det speglar det egna sammanhanget samtidigt som det inte pekar ut någon i klassen. Resultatet är att med diskussion om siffrorna så kan eleverna diskutera fritt utan att det behöver vara åsikter som de själva behöver stå för. Det blir en lek med idéer om varför förhållandet mellan eleverna ser ut som det ser ut.

Analys

Med projektet har skolorna aktiverat en beredskap för att bemöta de fördomar som kan uppstå under vanlig skoltid genom att eleverna har fått möjlighet att pröva sina uppfattningar om varandra. Lärare vittnar om att de kan använda erfarenheten om mötena för att därefter diskutera relationen mellan vi och dem. Lärare vittnar också om en beredskap mot konflikter även efter skoltid. Konflikter löses på samma sätt som när det går på samma skola. Det är lätt att identifiera de inblandade och på så sätt ordnas konflikterna upp. På så sätt kommer inte eleverna uppleva en sådan konflikt som ett socialt samhällsproblem utan som en konflikt mellan två individer. Tydligheten motverkar ovissheten om varandras strategier och det gör att den sociala oron dämpas.

2.4.3 Ett positivt möte

Empiri

Här är två citat från några elever som är med i Talang över gränser:

Rolig grej som är smart och påtänkt. Eftersom det har varit mycket bråk bland de äldre är det bra att lära känna varandra. Även fast det är så nära är det inget man går hit för, till Bredäng. Det är många äldre som säger att 'de är bara korkade, konstiga' och då när man lär känna dem är det inte så längre. När man blir vänner spelar det ingen roll om de bor i Bredäng eller Mälarhöjden. Det är ju så att när man får träffa varann så ser man att det inte är som alla säger. (M+B:2008, Elev)

TÖG är viktigt för att det finns många äldre som bråkar med varandra och de som är mindre kollar på dem som är äldre så om man träffar de andra så kommer man inte att börja bråka med dem sen. Man tar hellre efter från TÖG än från de äldre. Sen när man blir äldre kan man bli kompis med de andra istället för att bråka med dem. När man är äldre blir det inte lika pinsamt längre att lära känna de andra. (M+B:2009, Elev)

Analys

Eleverna visar med sina påståenden att egna referenser kan hjälpa dem att förstå den Andre på ett eget sätt. Det sägs också att Tög kan fungera som en motkraft till det som äldre berättar om de Andra, Tög blir ett alternativ till vissa rådande uppfattningar. Det har inte heller framkommit att någon elev har haft en dålig upplevelse av mötena även om det rimligtvis också förekommer. Det har sagts att det är "pinsamt" att mötas första gångerna men fientligheten mot varandra verkar inte ha tagit form inom projektet. Eleverna visar också på nyttan och behovet av projektet och har en klar bild av vad Talang över gränser är tänkt att åstadkomma.

Empiri

Lärarna har påpekat att tiden innan man växer upp är viktig för att påverka i frågor som rör moraliska frågor och att skapa mötet är viktigt därför att det inte finns någon plats de annars får tillfälle att mötas. Skolan är en bra arena för detta. En lärare skriver att "I min klass finns fortfarande en del fördomar (nedärvda från syskon), däremot innefattas inte de 'nya kamraterna' i detta, vilket är ett steg på vägen."(M+B:2008) En lärare skriver att:

Projektet har varit bra. Arbetet mot segregering är så viktigt att allt arbete mot detta ska uppmuntras. Projektet har varit bra för att eleverna har fått vara i varandras skolmiljöer. Samarbetet mellan

eleverna har blivit allt bättre. Nu finns spontana närmanden mellan eleverna och de visar varandra uppskattning. Det har varit roligt att följa en grupp och se de positiva förändringarna. (M+B:2010)

Ja, jag tycker att skillnaderna har avdramatiserats, om än marginellt. Det tog nästan en hel termin innan eleverna börjad umgås utanför skolgränserna på rasterna. Det var lättare för pojkarna än för flickorna i min (M+B:2009)

Det verkar vara svårare att lyckas lika bra ju äldre eleverna blir. Utifrån intervjun med sexorna var attityden annorlunda jämfört med när de gick i sexan. Nihad Bunar betonar också det att: ”Det finns också skillnader mellan de studerade klasserna som kan förklaras av de studerade elevernas ålder.” Yngre är mer benägna att umgås än äldre.¹³ Vidare säger en lärare ”Eleverna får förståelse och egna erfarenheter av respektive skola.” (Ö+S) Angående att avdramatisera skillnaderna. ”De äter tillsamman och det är väldigt viktig.” (Ö+S) En annan lärare säger att ”Eleverna har lärt känna varandra och blivit kompisar. Nu ser de fram emot att träffas.” (Ö+S)

Analys

Lärarna vitnar om att Tög verkar som alternativ till vad äldre syskon och andra annars kan få eleverna att tro om de andra. De påpekar också vikten av att eleverna är i varandras skolmiljöer och att detta innebära att man bekantar sig med varandras vardagliga liv. Den nya referensen utmanar dikotomiseringen och stereotypifieringen av varandra. Även lärarna till dem som gick ut femman 2008 påpekar att det inte finns några negativa uppfattningar mellan elever. Det som eleverna kan vända sig emot är snarare av teknisk karaktär och vi tar upp det under kommande punkt.

Empiri

Det är blandade uppfattningar om hur kul Tög är. I enkäten (enkät 2) vill 50 % fortsätta med Talang över gränser för femmor 2008. 2009 (enkät 3) svarade 72 % av femmorna ja på samma fråga, 20 svarade nej. Enligt intervjuer med 6:orna och i samtal med lärarna finns en oro över att besöka varandras skolor och därmed oro när man har Tög, men vi kan inte säga något om omfattningen. Lärarna tillägger att om det finns något missnöje i Talang över gränser så är det främst av teknisk karaktär eller i en diskussion om rättvisa. Alltså om, en elev får göra något en vecka och en annan elev får göra något annat en annan vecka så betraktas det som orättvist. En lärare sa att:

Ta inte illa upp om de skriver något illa om projektet. Det gör så i denna ålder. Vi tror att du måste se långsiktigt på det här. De verkliga resultaten får du av eleverna när de växer upp. (M+B:2008)

Men 2009 års femmor har en annan uppfattning och följande är anteckningar från elevmöte med femmor.

Vad tycker ni om att besöka andra skolor? Vad tycker ni om att träffa elever från andra skolor?

- ”Nice” Bra. Det är bra därför att vi får träffa andra elever och det är kul.

Jag frågar, med tanke på att sexorna tidigare uttryckt detta, om de känner att det är läskigt att komma till en annan skola? De flesta säger nej och någon rycker på axlarna och jag tycker inte det verkar som att detta är något de har funderat särskilt mycket över.

Vad tycker ni om Tög?

- Det är bra, det är kul. Men vi säger inte riktigt att det är det. Från början finns mer en känsla av vi och dem.

---

¹³ Bunar, Nihad (2007) s. 85

Efter en stunds samtal så uttrycker eleverna att en anledning kan vara att:

- Det är svårt att umgås, det är därför vi tycker att det är lite tråkigt innan vi ska ha Tög.

Senare sägare de att:

-Men vi har mycket hellre Tög än vanlig skoldag. Det är lite lyx.

Vidare...

Vi pratar om Tög både före och efter. Mest före då vi pratar om de praktiska delarna. Dagen före brukar vi säga:

-”Åhh nej, inte Talang över gränser”. Men dagen efter brukar vi prata om aktiviteterna och då har det oftast varit okej och ibland ganska kul.

Varför är det så?

- Det är svårt att träffa människor man inte känner. Vi från Mälarhöjden känner inte ens alla Mälarhöjdare ihåller.

Vidare...

I slutet av intervjun säger jag också att vi tänkte fortsätta med Talang över gränser i sexan. Jag trodde de visste men de verkade ovetande. Mälarhöjdselever kommenterar att de kommer att bli fem istället fyra klasser då och grubblar på hur grupperna i Tög ska se ut då. Jag berättade att det sköter jag och lärarna. Men tanken är att vi ska ha samma grupper som i år. Eleverna glädjes åt beskedet, drar på mun-giporna och uttrycker försiktiga hurranden. Jag frågar varför det var så positivt. De svarade att:

- Jo det är roligare om vi får träffa dem vi redan träffat och vi får en möjlighet lära känna dem ännu mer.

Om vi går vidare till siffror 2010 så svarade 81 % ja i Östberga och 46% ja Stureby.(enkät 5) Sen sjunker siffrorna något i Bredäng och Mälarhöjden jämfört med året innan. I Bredäng säger 76% ja och i Mälarhöjden säger 56 % ja.(enkät 4) Det är lägre siffror som framförallt förklaras med att organisationen påfrestades hösten 2010. Detta har att göra med att projektledare var föräldraledig under detta år och ersättaren gjorde en del försvarliga missbedömningar under året som gjorde att allt inte blev klar och tydligt för eleverna.

Analys

Det framkommer av enkäten att projektets popularitet verkar förbättras i samband med att erfarenheten ökar. Vi kan också se en dipp år tre när projektledaren tar föräldraledigt och erfarenheten delvis försvinner.

Det framkommer framför allt att det är viktigt att alla vet vad de ska göra i Tög och att ingen blir orättvist behandlad genom att de får göra olika saker. I intervjuerna går det också att göra flera intressanta iakttagelser. Till exempel så ges här en förklaring till den något ljumma stämning som ibland kan råda inför Talang över gränser. Det är helt enkelt svårt att träffas och eleverna känner inte sig alltid bekväma med detta.

Intressant är också att siffrorna skiljer sig mellan de olika skolorna som samarbetar. Likheter t.ex. mellan Östberga och Bredäng är att det är de två skolorna som är socioekonomiskt svagare och de är siffermässigt i minoritet med sina partnerskolor. Siffrorna ser likadana ut beträffande lära känna, som också här är högre, och otrygghet som på dessa skolor är lägre. Men här finns än så länge väldigt begränsat material för att bekräfta sådana samband och än mindre är det möjligt att utifrån vårt material förklara sambandet.

Empiri

”För våra elever på Bredängsskolan tror jag att det är bra och viktigt att visa på olika fritidsaktiviteter. Det finns mer än basket. Det är viktigt att aktiviteterna finns i närmiljön samtidigt

”tränar” ju projektet barnen i att ta sig till varandras skolor och området som barnen vistas i vidgas då.” (M+B:2009) Vad gäller frågan om hur eleverna betraktar upplevelsen svarade mer än 80 procent att projektet är en positiv upplevelse. Under år tre sjunker dessa siffror aningen ned till mellan 55-85%. Vi kan se att Bredängsskolan och Östbergaskolans elever är markant mer nöjda med projektet än Stureby (vars svarsfrekvens är mycket låg och därmed inte alls säker) och Mälardalshöjden.

Studenter som utrett projektet skriver i sin slutsats att eleverna ”[...]sätter större fokus på aktiviteterna och tycker i helhet att det är roligt att få träffa ungdomar från andra områden.” ”De får även lära sig nya saker på aktiviteterna vilket uppmuntrar dem att göra en god insats.”

I samtalen med femmorna och sexorna gör jag följande iakttagelse: Är det något eleverna ständigt vill förbättra i projektet så är det aktiviteterna. Det finns emellertid inga samfälliga svar till vad. Förslagen som kommer fram har istället ofta utgångspunkt i elevernas egna intressen. Alla vill ha roligare aktiviteter men det finns sällan gemensamma förslag på vad det skulle vara.

Analys

På frågan om eleverna lär känna varandra under aktiviteterna har alla föreningar en positiv syn och menar att genom gruppövningar kan eleverna bekanta sig med varandra. På det viset verkar vi uppnå det vi vill, nämligen att alla elever ska ställas inför nya situationer där alla är jämbördiga inför uppgifterna som ska lösas.

2.5 Slutsats

Projektets har bidragit till ett ifrågasättande av segregationen vilket är den sociala konflikts fundament. Segregation mellan grupperna innebär en ovisshet om vem den Andre är. Projektet dämpar ovissheten genom att erbjuda eleverna möjligheter att skapa nätverk mellan skolorna och genom att få egna referenser om vem den Andre är. Det handlar alltså om en möjlighet att få tillgång till en förstahandskälla. Erfarenheterna från mötena fungerar också som ett underlag för lärare att senare diskutera problematiken i relationen mellan varandra inom klassrummet. Samarbetet mellan skolorna förebygger ytterligare polarisering mellan grupperna vid eventuell konflikt genom att lärare bekantar sig med varandra mellan områdena och på så sätt kan konflikten snabbt klaras upp.

Kärnan eller ursprungsidén är att ha gemensamma aktiviteter och på så sätt mötas och att sätta aktiviteten i fokus för att avdramatisera mötet. Det är avgörande att eleverna känner att aktiviteterna fungerar för detta ändamål för att kunna få fram goda resultat. Resultatet påverkas negativt om vi inte lyckas skapa en trygg miljö även på raster och luncher, dessutom påverkas resultatet negativt om inte aktivitetsledarna lever upp till att skapa en aktivitet där alla har goda förutsättningar att vara med och där vi skapar möjligheter för samarbete och integration. Vidare spelar projektledaren som övergripande organisatör och som kunskapsbärare en avgörande roll för huruvida man lyckas med goda resultat.

Referenser

Bunar, Nihad och Kallstenius, Jenny(2007) Valfrihet, integration och segregation – i stockholms grundskolor (Stockholm: Utbildningsförvaltningen).

Danemark. Berth, Ekström, Mats, Jakobsen, Liselotte, Karlsson, Jan Ch. (1997) *Att förklara samhället* (Lund: Studentlitteratur)

Sofi, Dana (2009) ”Att förstå de andra.” *Invandrare och Minoriteter*, Nr 3 2009.

Eriksen, Hylland (1993) *Ethnicity and Nationalism - Anthropological Perspectives*

Otryckta källor

enkät 5 (2010) efter ett år med tög och grupp 2 Östberga och Stureby

enkät 4 (2010) efter ett år med tög och grupp 2 Mälarhöjden och Bredäng

enkät 3 (2009) efter ett år med tög och grupp 2. Mälarhöjden och Bredäng

enkät 2 (2008) efter ett år med tög och grupp 1 Mälarhöjden och Bredäng

enkät 1 (2007-08) (utan fru) innan tög

Utvärdering föreningar (2008)

Öppen lärarenkät (2008) Mälarhöjden och Bredäng

Öppen lärarenkät (2009) Mälarhöjden och Bredäng

Öppen lärarenkät (2010) Mälarhöjden och Bredäng

Öppen lärarenkät (2010) Östberga och Stureby

Elevmöte 4 (2010) efter ett år med tög och grupp 2 Östberga och Stureby (Inte transkriberat)

Elevmöte 3 (2010) efter ett år med tög och grupp 2 Mälarhöjden och Bredäng (Inte transkriberat)

Elevmöte 2 (2009) efter ett år med tög och grupp 2. Mälarhöjden och Bredäng (Inte transkriberat)

Elevmöte 1 (2008) efter ett år med tög och grupp 1 Mälarhöjden och Bredäng (Inte transkriberat)